

УДК 811.111(072)

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-199-121-125

КАПІТАН Тетяна Анатоліївна –

кандидат філологічних наук, доцент кафедри лінгводидактики та іноземних мов
Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9999-9293>

e-mail: tkapitan@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Європейський вибір України та реформування галузі освіти зумовлюють новий погляд на вивчення іноземної мови в закладах загальної середньої освіти. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти зазначено, що вся система шкільної освіти в галузі іноземних мов має виробляти в учнів уміння іншомовного спілкування. Нова програма з англійської мови віддзеркалює зміни в підходах до процесу викладання й чітко визначає зорієнтованість на потреби учня. За вимогами програми, для вчителя важливо оволодіти комунікативною методикою навчання, що передбачає організацію навчальної діяльності на уроці у формі спілкування. Як засвідчує педагогічний досвід, провідною технологією вивчення англійської мови має бути також особистісно зорієнтоване навчання, оскільки в процесі особистісно орієнтованого навчання можливо викладати не тільки знання, а й розкривати, формувати й реалізувати індивідуальні особливості учня, його творчий потенціал.

В освітніх закладах України проєктні технології з'явилися порівняно недавно в результаті діяльності міжнародних організацій, які розробляли й поширювали освітні проєкти. Нині в Україні накопичується досвід застосування методу проєктів в освітньому процесі сучасної школи. Загалом формування й удосконалення іншомовної комунікативної компетентності є важливою теоретичною проблемою та практичним завданням, тому особливої уваги, на нашу думку, заслуговує ґрунтовний аналіз структури лінгвістичної компетентності як базового елемента іншомовної комунікативної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проєктний метод навчання впровадили у педагогічний процес на початку ХХ ст. американський філософ і педагог Дж. Дьюї та його учень В. Кліпатрик, а також російський педагог С. Шацький. На відміну від зарубіжної школи, де проєктні технології навчання успішно апробували та розвивали, на теренах української педагогіки вони тривалий час були забуті й пережили своє друге народження лише

в кінці ХХ ст. На сьогодні в Україні спостерігається широке впровадження проєктної технології. Її вивченням та розробленням займаються такі педагоги, як: С. Полат, О. Пехота, В. Беспалько, П. Бондарев, В. Гузеєв, Н. Пахомова, Т. Качеровська, Т. Душеїна, Г. Селевко, Е. Арванітопуло, Л. Байдурова, В. Белогородова, І. Кукавська, В. Прокопенко, С. Стах та ін.

Мета статті – розглянути особливості впровадження проєктних технологій у процес навчання та формування іншомовної комунікативної компетентності студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що Дж. Дьюї пропонував організувати навчання на активній основі з урахуванням доцільної діяльності учня та його особистим інтересом саме в цьому знанні. З огляду на це важливою стає проблема з реального життя, відома й значуща для дитини, для розв'язання якої їй потрібно застосувати здобуті знання. Учитель може підказати нові джерела інформації, а може просто спрямувати думку учнів у потрібному напрямі для їх самостійного пошуку, стимулювати інтерес до розв'язання проблем, що передбачає володіння певним обсягом знань. Саме проєктна діяльність сприяє розв'язанню однієї або низки проблем, демонструє практичне застосування здобутих знань. Іншими словами, забезпечує перехід від теорії до практики, поєднує академічні знання з прагматичними, забезпечує дотримання відповідного балансу на кожному етапі навчання. Для засвоєння учнем справді важливих знань йому потрібно сформулювати й розв'язати значущу для нього проблему. Зовнішній результат можна побачити, осмислити, застосувати на практиці. Внутрішній результат передбачає набуття досвіду діяльності, поєднання знань і вмінь, навичок та цінностей. Метод проєктів привернув увагу російських педагогів, тому ідеї проєктного навчання виникли в Росії практично і водночас з розробками американських педагогів. Під керівництвом С. Т. Шацького в 1905 р. організовано невелику групу співробітників, яка активно використовувала проєктні методи в практиці

викладання. Пізніше ці ідеї стали досить широко впроваджувати в школу, проте недостатньо продумано й послідовно. На думку Дьюї, метод проєктів є універсальним у шкільній практиці, проте найбільш раціонально потрібно розглядати цей метод у поєднанні з традиційними методами як додатковий елемент в організації самостійної роботи учня в розвиненому інформаційному середовищі.

У науковій та методичній літературі досить повно представлено поняття «метод проєктів», «проєктна технологія», «проєктна діяльність». Уважаємо, що метод проєктів – це передовсім форма організації освітнього процесу, яка відрізняється від традиційної класноурочної або лекційно-семінарської системи. За твердженням В. Зайцева, метод проєктів – це інноваційна модель, технологія освітнього процесу, яка сприяє розвитку особистості учня, його інтелектуальних якостей і творчих здібностей. Метод проєктів при цьому передбачає обов'язкове розв'язання конкретної проблеми [2, с. 52].

За твердженням О. Пометун, метод проєктів є системою навчання, за якою учні набувають знань, умінь і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань, що постійно ускладнюються. Під час проєктувальної діяльності, чільне місце посідає самодіяльність учнів та їхня активність [7].

На думку О. Пехоти, проєкт – це практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів. Учена зазначає, що у свідомості учня це має такий вигляд: «Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба і де я можу ці знання застосувати». Для педагога – це прагнення знайти розумний баланс між академічними знаннями, вміннями та навичками [4, с. 15].

У дослідженні Є. Полат засвідчено, що проєкти є сукупністю навчально-пізнавальних прийомів, завдяки яким учні здобувають знання та навички в процесі планування й самостійного виконання практичних завдань з обов'язковою презентацією результатів [6, с. 17].

За визначенням О. Лебедева, проєкт – це сукупність дій, документів, попередніх текстів, задум для створення реального об'єкта, предмета, створення різного роду теоретичного продукту. Це завжди творча діяльність [8, с. 17].

Навчальний проєкт, за словами Є. Полат, – об'єднана навчально-пізнавальна творча діяльність учнів-партнерів, організована на основі комп'ютерних телекомунікацій, що мають спільну проблему, мету, узгоджені методи, способи діяльності, спрямовані на

досягнення загального результату сумісної діяльності [6, с. 3].

У педагогічному словнику подано таке визначення цього терміна: «метод проєктів є системою навчання учнів, у процесі якого вони набувають знань та умінь планування й виконання певних завдань – проєктів» [3].

На жаль, багато вчителів, працюючи з проєктним методом навчання, реалізує його формально й обмежено. Проєкт стає прерогативою роботи з обдарованими дітьми (наприклад, наукові праці МАН) або додатковим домашнім завданням, або підсумком вивченої теми. Такий підхід має три основних недоліки: потребує вже наявного високого рівня мотиваційної бази учня, охоплює лише окремих учнів або переважтажує школярів. Унаслідок цього знижується інтерес до вивчення предмету.

Проєктна робота передбачає підготовку кінцевого продукту англійською мовою – мультимедійних презентацій, буклетів, стінгазет, фотоколажів, відеорепортажів тощо. Мета цього виду роботи – дати змогу учневі виконати роботу, побудовану на знанні мови та вміннях і навичках, здобутих упродовж вивчення теми. Проєктні роботи доречно виконувати в різнорівневих групах, оскільки кожне завдання можуть виконати учні, що мають різний рівень підготовки. У процесі проєктної діяльності діти спілкуються між собою і з навколишнім світом англійською мовою.

Проєктна технологія передбачає використання сукупності дослідницьких пошукових, творчих методів, прийомів і засобів. Специфіка предмета «Іноземна мова» містить великий потенціал, який виховує та розвиває особистість дитини. У сучасній практиці навчання іноземних мов, метод проєктів використовують досить часто. З огляду на це є актуальним дослідження позитивного впливу проєктів на формування пізнавальних інтересів школярів, на розвиток таких якостей, як самостійність, ініціативність, виховує відчуття колективізму, сприяє усвідомленому засвоєнню англійської мови. У процесі проєктування учні активно й захоплено працюють, допомагають один одному, уважно слухають своїх товаришів.

На думку науковців, в закладах загальної середньої освіти виявляється технологія проєктування, що «передбачає розв'язання учнем або групою учнів якої-небудь проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості» [5, с. 150]. Автори наголошують, що результати виконання проєктів повинні бути

«відчутними»: у розв'язанні теоретичної проблеми потрібно знайти конкретний результат; унаслідок опрацювання практичної – певний продукт, готовий до впровадження. Окрім цього, «навчальне проєктування орієнтоване, перш за все, на самостійну – індивідуальну, парну або групову – роботу, яку учні виконують упродовж визначеного часу» [5, с. 150].

На нашу думку, проєктні технології – це органічне поєднання багатьох освітніх технологій та їх елементів у процесі освітньої діяльності. Метод проєктів передбачає поєднання технології створення освітніх ситуацій, у яких учень ставить та розв'язує власні завдання, з технологією супроводу самостійної діяльності учня. Уважаємо, що проєкт – це не лише дистанційна позаурочна та позакласна діяльність або метод організації окремого етапу уроку, а й спосіб організації освітньої діяльності учнів з плануванням, проведенням системи уроків та позакласних заходів та моніторингом їхньої ефективності. Кінцевою метою цих форм роботи є не лише конкретний результат творчої діяльності учнів, але й підвищення рівня навчальних досягнень з предмету, засвоєння програмового матеріалу та розвиток життєво важливих компетенцій.

Отож для активного залучення дітей до освітнього процесу на заняттях іноземної мови можна використовувати метод проєктів. На практиці ми бачимо, що метод проєктів створює умови для творчої самореалізації учнів, підвищує мотивацію для здобуття знань, сприяє розвитку їхніх інтелектуальних здібностей, а також є одним з ефективних засобів формування навчальної мотивації та навчально-пізнавальної компетентності в учнів. Школярі, які проєктують у навчанні, набувають досвіду розв'язання реальних проблем з огляду на майбутнє самостійне життя.

Сутність проєктної технології полягає у формуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту методів, прийомів, тощо), що адаптує освітній процес до структурних та організаційних вимог навчального проєктування, таке проєктування передбачає системне і послідовне моделювання тренувального розв'язання проблемних ситуацій, які потребують від учасників освітнього процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження й розроблення оптимальних шляхів розв'язання проєктів, їх обов'язкового публічного захисту та аналізу підсумків упровадження.

Формування інтелектуального й пошукового досвіду є логічним наслідком, а не стратегічною метою такого підходу. Водночас навчальне проєктування обов'язково передбачає системне застосування аналітичних,

дослідницьких, комунікативних, організаційних, рефлексивних та інших життєво важливих умінь і навичок, цілеспрямовано перевіряє ступінь надійності й ефективності здобутих знань, умінь та навичок. Проєктна технологія принципово відповідає за встановлення міцного зворотного зв'язку між теорією й практикою під час навчання, виховання й розвитку особистості учня.

Зростання популярності методу проєктів у різних країнах протягом останнього часу сприяє збільшенню кількості різних підходів до тлумачення його сутності, тому нині запропоновано низку обов'язкових критеріальних вимог до її сучасного тлумачення: наявність освітньої проблеми, складність та актуальність якої відповідає навчальним запитам і життєвим потребам учнів; дослідницький пошук шляхів розв'язання проблеми; структурування діяльності відповідно до класичних етапів проєктування; моделювання умов для виявлення навчальної проблеми; конструювання підсумкового проєкту (чи його варіантів); захист, корекція й упровадження; творча активність учнів; практичне або теоретичне значення результату діяльності (проєкту); готовність до застосування.

Проєктні технології можна застосовувати для організації навчальної діяльності на уроках англійської мови, що дає змогу застосовувати будь-які інші педагогічні технології навчання або їхні елементи для оптимального виконання завдань проєкту, планувати систему уроків та кожен окремий урок з використанням найефективніших поєднань прийомів, методів, форм та засобів навчання. Привабливість проєктних технологій полягає в широті їхнього тематичного й методологічного забезпечення, креативній суті та ефективному розвитку життєво важливих компетенцій школяра. Відпрацювання окремих елементів проєктної діяльності з поступовим їх ускладненням та збільшенням тривалості виконання дозволяє сформувати вміння й навички, потрібні для виконання цілісного навчального проєкту. Педагог разом з вихованцями проходить шлях від проєкту як методу роботи на уроці до проєктної системи організації навчання, яка передбачає сплановану систему уроків, позакласних заходів, індивідуальної, групової та самостійної роботи.

Глибинна суть проєктної технології полягає в тому, щоб навчити дитину бути успішною особистістю, відпрацювати алгоритм дій для постановки й досягнення мети, допомогти самоствердитися й самореалізуватися через створення ситуації успіху. Знання стають засобом, а не метою,

тому засвоюються легко та міцно, зростає рівень внутрішньої мотивації.

Проектна організація освітньої діяльності – це відпрацювання кожного кроку моделі успішної самореалізації особистості. Робота над навчальним проектом – це практика особистісно орієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня, на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів. Для вчителя – це прагнення знайти розумний баланс між академічними та прагматичними знаннями, уміннями й навичками.

Проектна організація навчання змінює ролі вчителя і учня. Педагогові потрібно не лише добре знати свій предмет, а й бути компетентним в інших галузях науки, бачити спільне між ними. До того ж учителю важливо добре знати своїх дітей, їхні можливості, інтереси, бажання. Психологічна гармонійність і компетентність учня важливі для організації проектно-діяльності учнів. Організуючи навчальне проектування на уроках англійської мови, викладачі насамперед мають створити під час освітнього процесу умови, за яких результатом стане індивідуальний досвід проектно-діяльності учнів.

На думку І. Єрмакова, важливим сутнісним показником в умовах проектно-діяльності є докорінна зміна в стосунках «учитель – учень», а саме:

- учень визначає мету діяльності – учитель допомагає йому в цьому;
- учень відкриває нові знання – учитель рекомендує джерела знань;
- учень експериментує – учитель розкриває можливі форми і методи експерименту, допомагає організувати пізнавально-практичну продуктивну діяльність;
- учень обирає – учитель сприяє прогнозуванню результату вибору;
- учень активний – учитель створює умови для розвитку активності;
- учень – суб'єкт навчання, учитель – партнер;
- учень відповідає за результати своєї діяльності – учитель допомагає оцінити отримані результати і виявити способи вдосконалення діяльності [1].

Важливим етапом є оцінювання учнівських проектів. У педагогічній науці немає чітких регламентацій щодо критеріїв якості виконання таких творчих робіт. Більшість науковців радить розглядати це питання комплексно, з урахуванням не лише змістової наповненості, але й форми вираження, якості та яскравості захисту, діяльності учнів на підготовчих етапах, загального рівня володіння навчальним матеріалом, вікових особливостей учнів тощо. Практика засвідчує, що навіть учні з низьким

рівнем знань виявляють великий ентузіазм під час проектно-діяльності.

Практична реалізація проектних технологій, що є способом організації освітньої діяльності на уроках англійської мови, починається з планування навчального проекту та виявляється в розробленні системи уроків, визначенні їх типу, педагогічних цілей, доборі ефективних методів і прийомів роботи, форм їх реалізації та важливих для цього засобів навчання. У педагогічній науці не існує чітко визначених критеріїв диференціації цих понять і метод роботи може виступати прийомом, формою чи навіть засобом навчання, тому викладачеві потрібно надавати перевагу їх творчому комбінуванню на різних етапах уроку. Можливість застосування різних технологій і методів навчання під час проектно-діяльності та для досягнення поставленої мети цієї діяльності створює умови для творчості. Основним критерієм у виборі типу уроку є можливість учнів під керівництвом учителя самостійно здобувати знання з широким використанням активних методів навчання. Упровадження проектних технологій навчання в практичну діяльність передбачає врахування не лише провідної дидактичної мети уроку, але й етапів роботи над проектом, який може охоплювати у часових межах частину одного уроку або декілька уроків. Доцільний тип уроку, а саме різноманітність варіацій цього вибору, сприяє зацікавленості учнів у предметі.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Метод проектів не може замінити класно-урочну систему, проте за правильної організації є ефективним додатковим засобом, що підвищує якість навчання, розвиває пізнавальну сферу та особистісні якості учня. Проектна діяльність дозволяє кожному учасникові взяти участь у груповій роботі, обрати активну позицію, що відповідає його можливостям: знанням, умінням, здібностям, мисленню тощо. Такі навчальні проекти сприяють виробленню самостійності, активності, творчості, впевненості, формуванню почуття власного успіху й прогресу, сприяють соціальній адаптації та розвитку комунікативних навичок. Проектні технології навчання є найбагатшою формою залучення учнів до дослідницько-пошукової роботи, під час якої виникає потреба в інтегруванні знань, активному залученні всіх мовленнєвих компетенцій, але й інформативно-пошукових, фізично-моторних, презентаційних, соціальних, полікультурних, які треба поєднати в процесі діяльності, осмислити на основі власного сприйняття й оформити в кінцевий продукт – творчий доробок. Проект не самоціль, а засіб розвитку мовлення та оволодіння мовою.

Отже, проектна методика є однією з найвдаліших для реалізації полікультурного змісту навчання англійської мови та розвитку соціокультурних компетенцій. Тематичний обсяг проектної діяльності досить великий, що дозволяє охопити майже всі аспекти суспільного життя України й англомовних та інших країн. У процесі засвоєння теми учні активно ознайомлюються із життєвими цінностями та орієнтирами інших народів, укладом їхнього життя, здобувають багато цікавої інформації, осмислюють та переосмислюють її, порівнюють з власним досвідом, роблять власні висновки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проектної діяльності / І. Г. Єрмаков // Проектна діяльність у школі / упорядн. Голубенко. К. : Шкільний світ, 2006. С. 5–18.
2. Зайцев В. С. Метод проектов как современная технология обучения: историко-педагогический анализ / В. С. Зайцев // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. 2017. № 6. С. 52–62.
3. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченко К. : Педагогічна думка, 2001. 514 с.
4. Пехота О. М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота. К.: «А.С.К.», 2001. 254 с.
5. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. К. : АСК, 2002. 255 с.
6. Полат Е. С. Метод проектов на занятиях иностранного языка / Е. С. Полат // Иностранные языки в школе. 2000. №2. С. 3–10.
7. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. / О. Пометун, Л. Пироженко. К.: АПН, 2002. 154 с.
8. Лебедева А. И., Иванова Е. В. Метод проектов в продуктивном обучении / А. И. Лебедева, Е. В. Иванова // Школьная технология. 2002. №5. С. 116–120.

REFERENCES

1. Yermakov, I. (2006). *Kompetentnisnyj potencial proektnoy diyalnosti*. [Competence potential of project activity]. Kyiv.
2. Zajcev, V. S. (2017). *Metod proektov kak sovremennaya tehnologiya obucheniya: istoriko-pedagogicheskyj analiz*. [Project method as a modern learning technology: historical and pedagogical analysis]. Chelyabinsk.
3. Yarmachenko, M. D. (2001). *Pedagogichnyj slovnyk*. [Pedagogical dictionary]. Kyiv.
4. Pyexota, O. M. (2001). *Osvitni tehnologiyi*. [Educational technologies]. Kyiv.
5. Pyexota, O. M., Kiktenko, A. Z., Lyubarska, O. M. (2002). *Osvitni tehnologiyi*. [Educational technologies]. Kyiv.
6. Polat, E. S. (2000). *Metod proektov na zanyatiyax inostrannogo yazyka*. [Method of projects in foreign language classes].
7. Pometun, O., Pirozhenko, L. (2002). *Interaktyvni tehnologiyi navchannya: teoriya, praktyka, dosvid*. [Interactive learning technologies: theory, practice, experience]. Kyiv.
8. Lebedeva, A. Y., Ivanova, E. V. (2002). *Metod proektov v produktyvnom obuchenii*. [Project method in productive learning].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КАПИТАН Тетяна Анатоліївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри лінгводидактики та іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.
Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов у школі.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KAPITAN Tetiana Anatoliivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Department of Linguodidactics and Foreign Languages, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.
Circle of scientific interests: methodology of foreign language teaching in school.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2021 р.

УДК 317:68.18

DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-199-125-129

КУЛІКОВА Світлана Вікторівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецької освіти
 Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0397-6853>

e-mail: svetlanagrozan@ukr.net

ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ В КЛАСІ ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ (ФОРТЕПІАНО)

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний етап розвитку вищої мистецької освіти передбачає

якісну зміну підходів до визначення змісту, а також форм і методів пізнавальної діяльності студентів. Це пов'язано з формуванням нової